

ÜÇ OYUN (1973)

ADALET AĞAOĞLU (1929 – 2020)

İçindekiler

Kozalar
Bir Kahramanın Ölümü
Çıkış

Genel Bakış

Ağaoğlu'nun farklı yıllarda kaleme almış olduğu *Bir Kahramanın Ölümü* (1968), *Çıkış* (1970) ve *Kozalar* (1973) adlı tiyatro oyunları; 1973 yılında Yankı Yayınları tarafından bir araya getirilerek *Üç Oyun* adıyla kitap halinde yayımlanmıştır. *Bir Kahramanın Ölümü* 1982-1995 yılları arasında iki defa sahneye koyulmuştur. Eserin İngilizce çevirisi Suat Karantay tarafından yapılmış ve Boğaziçi Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanan *Short Dramas From Contemporary Turkish Literature* adlı eserde yer verilmiştir. *Çıkış* adlı eseri 1975-1988 yılları arasında sekiz defa sahnelenmiştir. Eserin Suat Karantay tarafından yapılan İngilizce çevirisi *Way Out* adıyla yayımlanmıştır. Son olarak 1967-1971 yılları arasında kaleme aldığı *Kozalar* adlı eseri 1975-1988 yılları arasında beş defa sahneye koyulmuştur. Eserin İngilizce çevirisi S. Berk Öndül ve Yusuf Eradam tarafından yapılmış ve *The Cocoons* adıyla yayımlanmıştır. Yankı Yayınları tarafından hazırlanmış olan *Üç Oyun* adlı seçki 1974 yılında Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü'ne layık görülür. Söz konusu edilen seçkide yer alan üç farklı tiyatro oyunu tamamen birbirinden ayrı konuların ve temaların işlendiği eserlerdir. Özellikle 1960-1980 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kentlerinde yaşayan insanların, başta kadınların, yaşadığı başat sorunlar üzerinde durulur. Yaşanılan çağda vuku bulmuş olan trajik olaylar insanları varoluşsal bir bunalımın içine sürüklemiştir. Kendi içine kapanmış olan kentsoylu karakterlerin yaşadıkları psikolojik buhranlar yazarın gerçekçi uygulamalarıyla okurun/seyircinin gözleri önüne serilir.

KOZALAR

Kişiler

I. Kadın "Otuz beş yaşlarında, sıska, sarı, çok titiz bir kadındır. Burnundan konuşur. Bilgili geçinir. İkide bir aksırır" (Ağaoğlu 2005, 32). "Eserin merkez kişilerinden I. Kadın adlı oyun kişisi ev sahibidir. Otuzlu yaşlarında, oldukça sıska, sarışın, hayli titiz ve sahip olduğu canlı cansız her şey ile fazlasıyla övünen bir kadın olarak resmedilir. Söze girdiği tüm konuşmalarda bilgece tavırlar içerisine girmeye çalışan ancak söylemlerinde herhangi bir bilgi temeli bulunmayan bu oyun kişisi için önemli olan tek şey bilgili görünmek ve diğerlerine üstünlük sağlamaktır. Ev hanımlığı, temizlik, annelik gibi pek çok konuda en bilgili olarak kendisini görür. (...) I. Kadın için dışarıdan gelebilecek her şey kirli ve tehlikelidir. Sahip olduğu varlıkları inanılmaz önemseyen bu oyun kişisi evi, ev eşyaları, tahvilleri, elmas yüzüğü, arsaları ve bankadaki paralarıyla övünerek diğer kadınlar üzerinde üstünlük kurmayı sevmektedir" (Yolcu 2017, 59-60).

II. Kadın "Kırk - kırk beş yaşlarındadır. Tombul, mızmız, çekingen hallidir. Sözcükleri uzata uzata ve ağlamaklı bir tonla konuşur. Aptalcadır" (Ağaoğlu 2005, 32). "II. Kadın, kızını terbiyeli yetiştirmiş olmasıyla övünür. Dini inançlarını da konuşmalarında ortaya çıkaran II. Kadın, örgüsündeki hiçbir sıraya duasız başlamamaktadır. Kocasıyla olan ilişkisinde de daha çok kocasının beğenileri ve zevklerini benimseyen yaklaşımıyla kocasını hayatının merkezine koyduğu anlaşılır. Zira kuş sevmeyen eşi evde çiçeklere izin vermiştir" (Akarkan 2013, 148). "Mal mülk konusunda kendini diğerleriyle kıyaslamaktan geri durmaz. Kadınlardan en muhafazakârı olan II. Kadın, yüksek el becerisiyle de övünmeyi sever. Kadınlık arasında geçen cinsi sohbetlere yer yer eşlik etmeye çalışsa

da bu konuda diğer arkadaşlarına nazaran hayli çekingen davranmasıyla dikkat çeker. (...) II. Kadın'ın diğer kadınlarla yalnız kaldığı her anda diğerinin dedikodusunu yapması, bir araya geldiklerinde ise çekimser kalması, kadınların samimiyetsizliklerini gözler önüne serer" (Yolcu 2017, 61).

III. Kadın "Otuz - otuz beş yaşlarındadır. Süslüdür. Güzelcedir. Güzelliğine güvenir. Sesine hep kibar bir ton vermeye çalışır. Her sözün ardından yerli yersiz güler, kıkırdar" (Ağaoğlu 2005, 32). "Memur ve ona sadık olan bir kocaya ve söylediğine göre zar zor alabildikleri, sadece ona yakışan bir kürke sahiptir. Kürkünü yanından hiç ayırmayan III. Kadın, fincan ile çay içmenin kendisini farklı bir toplumsal sınıfa dâhil edeceğini düşünür ve bunu da sanki özeleştirisel bir yaklaşımla yaptığı espri ile dile getirir. Onun servetine babasından kalma iki acem halısı da dâhildir" (Akarkan 2013, 147). "III. Kadın, kıskanç kocası, yalnız kendisine yakışan kürklü kabanı, baba mirası halıları, doğuştan gelen asaleti ve güçlü dişiliği ile dikkati çeker. Gençliği ve güzelliğinden gelen güçlü cinsel kimliği oyun süresince alttan alta yazar tarafından vurgulanır. Kanaryanın güzel ötüşünü erkek oluşuna ve eşini özlemesine bağlayan kadın, kıskanç kocasının vücudundaki en küçük bir morarmayı dahi merak ettiğini dile getirir. Bu gibi ifadeler onun yüksek seviyede bastırılmış cinsel kimliğini ele verir. (...) III. Kadın, empati yeteneğinden uzak diğer arkadaşları gibi dışarıda olan biten her şeye kulaklarını tıkayan bir karakter olarak eserdeki yerini alır. Ona göre savaş, acı, yokluk gibi feci olaylar sadece oturduğu yerden kulak kabartabileceği uzak meselelerdir" (Yolcu 2017, 62-63).

Öykü

Dış ve İç Uzam Arasındaki Tezatlık Oyunun başlangıcında dış uzamdaki esenliksiz ortam belirli motifler, olaylar ve sesler aracılığıyla okura/seyirciye yansıtılır. Sanayileşmeyle birlikte ezen ile ezilen arasındaki eşitliksiz had safhaya ulaşmış ve dış dünyada adeta kaos hakimdir. Bir uzay mekiğinin atmosferin dışına fırlatıldığı görülür ve fabrika sesleri duyulur. Ardından marşlar eşliğinde savaş görüntüleri verilir, marş sesleri duyulur ve hangi ülkeye ait olduğu bilinmeyen bayraklar görülür. Tüfek ve makine sesleri seyircinin kulaklarını tirmalar. Ardından ortamı derin bir sessizlik kaplar ve I. Kadın'ın evine odaklanılır. İç uzamda yer alan her şey oldukça temiz ve muntazam bir görüntüye sahip olmasına rağmen evin dekorasyonu oldukça zevksizdir. Sahnenin sol yanında oturma odası, sağ yanındaysa yemek odası bulunmaktadır. Misafir olarak I. Kadın'ın evinde bulunan II. ve III. Kadın kendi hallerindedirler. II. Kadın yün örerken III. Kadın boncuktan bir çanta yapmaktadır. I. Kadın sürekli oturduğu yerden kalkıp eşyalarının üzerindeki tozlara üfler veya sigara masasını düzeltir. Evin içindeki kanaryanın ötüş sesleri duyulur.

Üç Kadının Arasındaki Rekabet Kanaryasını çok seven I. Kadın, her evde bir kanaryanın olması gerektiğini söyler. Eşi istemediği için II. Kadın, evde kanarya beslemek yerine çiçek yetiştirmektedir. Üç kadın karakterin çeşitli konularda kibar bir üslupla birbirleriyle yarıştıkları görülür. Kocalarının onlara gösterdikleri ilgiden, yaptıkları el işlerinden, çocuklardan ve mülklerinden bahsederler. İki çocuğun ardından bir çocuk daha dünyaya getirecek olan I. Kadın bundan gururla bahseder. Hiç çocuğu olmayan III. Kadın kıskançlık gösterir ve artık gençlerin oldukça ahlaksız olduklarını ve onların birbirlerini öldürdüklerini söyleyerek I. Kadın'dan intikam almaya çalışır. II. Kadın çocuklarını oldukça ahlaklı yetiştirdiğini ve onları yatılı okula göndermekle en doğru şeyi yaptıklarını düşünmektedir. I. Kadın çocuklarını kendi büyütmüş ve onları sanki kapalı bir kozanın içinde yetiştirmiştir. Çocukların bütün dünyası ev ve okuldan ibarettir. Adeta bir salgın haline gelmiş olan un biti ve çeşitli hastalıklar kadın karakterleri ziyadesiyle endişelendirmektedir. Kendilerince hiçbir bir bilimsel bilgiye dayanmadan hastalıklara karşı bazı önlemler almaktadırlar.

Kuşak/Sınıf Çatışması İki kadının çocuklarını kıskanan III. Kadın, sokaklarda bildiri dağıtan ve polislerle çatışan gençlerden bahseder. Gençlerin ev kapılarının altından bildiri attıklarını ve bildirilerin hastalık taşıyor olabileceğini söyler. Bunun üzerine I. Kadın ev kapısının aralığını kapatmaya ve kapıdaki kilit sayısını arttırmaya karar verir. Sokaklarda eylemler düzenleyen gençlerin fakirleri ev sahibi yapacakları ve insanların cinsel açıdan özgürlüğünü sağlayacakları konuşulur. Kendi evlerini fakirlerle paylaşacaklarını düşünen kadın karakterler gençlerin düşüncelerine şiddetle karşı çıkarlar ve II. Kadın eşinden başka hiçbir erkekle birlikte olmak istemediğini söyler. Kadın karakterlerin hiçbirini mallarını ve mülklerini başkalarıyla paylaşmak istememektedirler. Bundan dolayı her biri evlerindeki güvenliği arttırmayı planlarlar. Gençlere kızarlar ve fakirleri küçümserler.

Kadınların Duyarsızlığı ve Şeyleşmeleri Ardından televizyon açılır ve haberler dinlenir. Sunucunun verdiği habere göre; kolluk kuvvetleri eylemci birçok genci yakalayıp tutuklamıştır. A.B.D. aya mekik göndermiş ve ilk defa bir insan aya ayak basmıştır. Fakat kadın karakterler bu olayın

gerçekliğine inanmazlar. Sokaklardaki gösteriler devam etmektedir, ülkeye turist olarak gelen birkaç kişinin banka soyduktan sonra kayıplara karıştıkları, Kamboçya'da yaşanan savaş ve kırktan fazla Vietkong üyesinin yakalandığından bahsedilir. Kadınlar yaşanan acı verici olayları hiç umursamamaktadırlar. Üç kadın karakter yalnızca yaşanan hırsızlık olayıyla ilgilenirler. Kendi evlerinin de soyulacağını düşünen karakterler güvenliği arttırmaya karar verirler ve misafirler kendi evlerinden ayrıldıkları için pişman olurlar. I. Kadın misafirlerine aldıklarını arsa ve tahvillerle gösteriş yapar. I. Kadın, çocuklarını yatılı okula vermiş olan II. Kadın'ı eleştirir.

Kadınların Yaşadığı Korku I. Kadın çocuklarını kontrol etmeye gittiği sırada kapı çalınır. II. ve III. Kadın kapıyı açmayacaklarını zira buldukları evin sahibi olmadıklarını söylerler. Korku içinde bekleyen iki kadın karakter I. Kadın'ın kapıyı açması gerektiğini düşünürler. II. ve III. Kadın banyoya kaçmaya çalışırlar fakat yeri paylaşamazlar. Oturma odasına geri dönen I. Kadın kapıyı açmayacağını çünkü evin erkeğinin evde olmadığını söyler. Dışarıdan gelen bomba sesiyle daha fazla tedirgin olan üçlü yemek odasına geçerler ve I. Kadın değerli eşyalarını güvenli bir yere saklamaya karar verir.

Kadınların Evin İçinde Güvende Olmadıklarını Anlamaları Üç kadın karakter tutuklanan öğrencileri ve Kamboçya'da ölen insanları dış uzamda gerçekleşen endişe verici olaylardan sorumlu tutarlar. İnsanların acılarına tamamen sırt çevirmiş ve yalnızca kendi malları ve mülkleriyle ilgilenmektedirler. Çocuk odasından çocuklarının sesini duyan I. Kadın endişe içinde oraya doğru yönelir. Bu sırada savaş sesleri ve öldürülen çocukların feryatları duyulur. Üç kadın karakter koltuklarına oturmuş endişeli bir halde beklemektedirler. I. Kadın çocuklarının Azrail'i gördüklerini söyler. Fakat daha önce onlara ölümden hiç bahsetmemiştir. Yeniden eşlerini ve mülklerini karşılaştırdıkları sırada dışarıdan yavaş yavaş yükselen bir gürültü gelmeye başlar. Ardından kapının çalınmasıyla kadınlar, eşlerinin eve gelip kendilerini korumalarını beklerler. Kanaryanın yüksek sesle ötmesi üzerine I. Kadın onu çocuk odasına götürmeye karar verir. Fakat çocuk odasına giden I. Kadın, çocuklarının ortadan kaybolduklarını fark eder. Üç kadın karakter çocukların nereye gitmiş olabileceklerini düşünürken akıllarına yatakların altına bakmak gelir. Korku içinde yatakların altı kontrol edilir ve ikinci yatağın altında bir fare deliği görülür. Çocukların delikten kaçtıklarını ya da kaçırıldıklarını düşünseler de bunun imkansız olduğunun farkındadırlar. Delikten gelen gürültünün artması üzerine orayı tıkamaya karar verirler. I. Kadın, çocuğunun çoraplarından birinin tekiyle deliği kapatır. Böylesine bir durumda bile düşündükleri tek şey sahip oldukları eşyalardır. Hemen ardından kanaryanın da ortadan kaybolmuş olduğu görülür. Bunun üzerine II. Kadın evindeki çiçeği için endişelenir ve III. Kadın çocukları ve kanaryası olmadığı için şükreder. Oturma odasına geri dönen üçlü seslerini iyice alçaltır ve ne yapmaları gerektiğini konuşurlar. Kadın karakterler evi daha güvenli bir hale getirmeyi ve kilit sayısını arttırmayı düşünürler. Bu sırada evi örümcekler istila eder ve kadınlar örümceklerin ağlarıyla koza gibi sarılırlar. Artık evde güvende olmadıklarını anlayan, hiçbir şeyi göremeyen ve duyamayan kadın karakterler dışarıda olmayı ve zamanında dışarı çıkmış olmayı dilerler.

Temalar

Korku Kentte yaşayan orta sınıfa mensup karakterler olan üç kadın; sahip oldukları malları, mülkleri ve imtiyazları korumak adına kendilerini eve hapsetmiş ve kendi güvenliklerini sağlayabilmek için evlerini kalın duvarlarla örüp güçlü kapılar yaptırmışlardır. Kendi postlarından başka hiçbir şeye önem vermeyen kadın karakterler yalnızca kendi esenliklerini düşünürler ve dış dünyada olup biten bütün olumsuzlukları duymazlıktan ve görmezlikten gelirler. "Oyundaki üç ev kadını, betimlemesi böylesine korkunç yapılan bir dış uzama karşılık evlerinin son derece zevksiz ama bir kadar da tertip ve temizlik içerisindeki misafir odasında oturmaktadırlar. Kadınlar kendi dünyalarının sığılığında konuşmalarını birbiriyle mücadelede adanmışken dış uzam kaygı ve korku verici bir boyutta ele alınırlar. Metin dışı verilen dış uzam betimlemelerinde gördüğümüz, oyun ilerledikçe artarak ortaya çıkan kaygı ve korku düzeyleri, uzak ve geniş dış uzam ile koşutluk ilişkisi içerisinde. Ancak aynı dış uzam betimlemeleri, yakın ve dar dış uzamda ortaya çıkan kaygı ve korku düzeyleri ile karşıtlık ilişkisi içerisinde. Kozalar oyunu, bir okuma metni olarak uzamlar arası yaratılan karşıtlığı kadınlar arasında gerçekleşen konuşmalarla ve ağırlıklı olarak da sahne direktifleriyle belirlemiş olur" (Akarkan 2013, 142-143).

Toplumsal Sınıf "Oyunun en önemli yanı, insanın çelişkileri ile mücadelesinde, çözümü aramak yerine, varsaydığı çözümün tutsağı haline gelişinin sorgulanmasıdır. Kozalar'ın yazıldığı dönem dikkate alınacak olursa toplumsal ve siyasal hayatta kutuplaşmaların çok keskin bir hal aldığı, sınıf mücadelesinin arttığı, insanların farklı kutuplara ayrıştığı görülür. Bir tarafta ezilen, sömürülen insanlar,

diğer tarafta hayat standartları bakımından her şeyi elde etme gücüne sahip olmasına karşın, daha fazlasını isteyen insan. Her türlü iletişim kanalları olmasına ve bu kanalların gelişmesine rağmen, iletişimsizlik sarmalı içinde gittikçe yalnızlaşan insan bu oyunun en önemli tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır” (Aytaş 2013, 123). “Yazarın kültür yozlaşması kavramından yola çıkarak oluşturduğu bir diğer eseri Kozalar adlı oyundur. 1968-1970 Türkiye’sinde sınıflar arası farkın büyümesiyle zengin daha da zenginleşirken fakir daha da fakirleşmiştir. Bu toplum sorunsalı eser boyunca bireyden yola çıkılarak ele alınır. Ağaoğlu, bu dönemde oluşan orta sınıf zihniyetine bir eleştiri getirmek ister. Yazara göre birey, topluma duyarlı bir hale gelmedikçe toplumsal gelişimin önündeki engel kalkmayacak, bireyden topluma doğru hızla büyüyen yozlaşmanın önü alınamayacaktır” (Yolcu 2017, 50).

Şeyleşme “Kimlik ve kişilikleri, dünyanın sözde değerleri ve küçük burjuva ahlakının ötesine geçemeyen anlayışlarla kuşatılan kadınlar, varoluşlarını somut nesnelere üzerinden kanıtlarken aslında benliklerini yitirmekteydiler. Yaşadıkları karabasanın ardından oyunun sonunda bir koza ile sarılmış olmaları benlik yitiminin ardından gelen bilinçlilik düzeyini gösterir niteliktedir. Çünkü şimdi kaçtıklarına erişmek istemektedirler. Yaşadıkları iç uzamlarda tek bir deliği bile tehdit olarak algılayan zihinleri şimdi bir delik aramaktadır. Bilinçliliğe vardıkları bu anda benlikleri ortadan silinmiş ve birer böceğe dönüşmüşlerdir” (Akarkan 2013, 156).

Kişi İncelemesi

I. Kadın (Kapalı/Duygusal) “Otuz beş yaşlarında, sıksa, sarı, çok titiz bir kadındır. Burnundan konuşur. Bilgili geçinir. İki bir aksırır” (Ağaoğlu 2005, 32). “Eserin merkez kişilerinden I. Kadın adlı oyun kişisi ev sahibidir. Otuzlu yaşlarında, oldukça sıksa, sarışın, hayli titiz ve sahip olduğu canlı cansız her şey ile fazlasıyla övünen bir kadın olarak resmedilir. Söze girdiği tüm konuşmalarda bilgece tavırlar içerisine girmeye çalışan ancak söylemlerinde herhangi bir bilgi temeli bulunmayan bu oyun kişisi için önemli olan tek şey bilgili görünmek ve diğerlerine üstünlük sağlamaktır. Ev hanımlığı, temizlik, annelik gibi pek çok konuda en bilgili olarak kendisini görür. (...) I. Kadın için dışarıdan gelebilecek her şey kirli ve tehlikelidir. Sahip olduğu varlıkları inanılmaz önemseyen bu oyun kişisi evi, ev eşyaları, tahvilleri, elmas yüzüğü, arsaları ve bankadaki paralarıyla övünerek diğer kadınlar üzerinde üstünlük kurmayı sevmektedir” (Yolcu 2017, 59-60). “Onun için bilgili görünmek ve diğerlerine üstünlük sağlamaktır önemli olan. Pislik, temizlik söz konusu olduğunda da en yetkili odur. Oyun boyunca durmadan yerden, oradan buradan mutlaka bir çöp bulur ve sehpanın üstündeki tablaya atar, halıların saçaklarının düzeltir. Sevgili, soylu kanaryasının (!) suyunu bile kaynamış soğumuş sudan koyar ve bu yeni bilgiçliklere kapı aralar, bu bilgiçliğe diğer kadınlar da bilgisizlikleri ile dâhil olurlar” (Akarkan 2013, 145). Oyunda rol oynayan üç kadının dışarıya karşı korudukları şeyler şunlardır: I. Kadın: ev, II. Kadın: gelenek, III. Kadın: Bedeni.

Bilgiç Bilgili ve tecrübeli olduğunu sandığı konular üzerine konuşarak diğer kadınlara karşı üstünlük kurmaya çalışır: “I. KADIN (Bakmaz. Övünçle kendi üstündekini gösterir.) Ben bu üstümdekini tiğla ördüm. Tiğla daha çabuk oluyor. Hem de daha güzel... (Aksırır.) III. KADIN: Ama bu seninki yün değil. Merserize. I. KADIN (Sinirli) Merserize ama floş karıştırdım. Floş karıştırdınca, ipek gibi durur. (Aksırır.) Yün giyemem. Aksırır” (Ağaoğlu 2005, 34).

Gelenekçi I. Kadın geleneklerine bağlı bir karakterdir ve oldukça tutucudur. Çocuklarına fazlasıyla sahip çıkar ve onları fazla korunaklı bir ortamda büyütür: “I. KADIN: Benimkiler okuldan döndüler mi, konuk yanına çıkarmıyorum. Sokağa da bırakmıyorum. (Aksırır.) Alıyorum içeri. Sokuyorum banyoya. Ova ova yıkıyorum ikisini de... İyice yıkıyorum... Sonra...” (Ağaoğlu 2005, 38).

Bencil Başkalarının acılarına tamamen sırtını dönmüştür. Kendi ülkesinde ve başka ülkelerde gerçekleşen acı verici olayları umursamaz: “I. KADIN: Fakir fukaradan bize ne? Bize ne kanboşlu sarı maymunlardan? Yüz kırk altısı öldürülmüş... Bize ne? Biz mi? (Aynı anda soldan bir çocuk çığlığı duyulur.) Çocuklarım! (Soldaki kapıya atılır. Öbür ikisi de peşinden) Yavrularım!.. Ah, çocuklarım!..” (Ağaoğlu 2005, 52).

Duyarsız Sokaklarda adaletsizliğe uğrayan insanların hakları için mücadele eden gençlere öfke kusarlar ve ezilen halkı küçümserler: “III. KADIN: Benim de acem halılarım... Babam ölürken demiş ki, söylemesi ayıp "Kızım evlenirken bu bir çift halı onundur" demiş. I. KADIN: Onların da analarından kalsaydı, ne yapalım... III. KADIN: Onlarında babaları baba olsaydı, onların da... I. KADIN: Gözü kalanın gözü çıksın! (Kanarya yeniden ötmeye başlar. Müziğe karışır.) Nasıl? Ötüyor işte. Akşam oldu

mu, kaparız kapımızı pencereimizi. Çocuklar bir yanda, kanaryamız bir yanda ötüşür dururlar” (Ağaoğlu 2005, 44).

Korkak “II. KADIN: (Ağlar.) Neden gelmiyor kocalarımız? Neden korumuyorlar bizi gürültü patırtıdan? I. KADIN: Benimki de çok gecikti. Çok gecikti... Gelse, onları sustururdu. "Gidin... Gidin... Kimseye zararı dokunmayan bizim gibi namuslu, sessiz insanların evinin oralarda gürültü etmeyin!" derdi... "Huzur içinde yaşamak için biz... " (Kapı zili yeniden ve daha sürekli çalınır.) Tanrım! Yine kapı!.. III. KADIN: (Haykırır.) Yine açmayız!" (Ağaoğlu 2005, 56).

Kıskanç “II. KADIN: (Acele acele yününü örer.) İyi ki kızım yatılı okulda. Aklım büsbütün evde kalacaktı... I. KADIN: (Gelir. Yerine otururken) Yatılı okul ahlakı bozuyormuş, diyorlar. II. KADIN: Köklü aile çocuklarını ahlakı bozulmaz. O köksüz aile çocukları için... (III. KADIN yerine oturur. Acele acele boncuk dizer. Çok kısa bir an gergin sessizlik) I. KADIN (Birden bir şey ansımış gibi yerinden kalkar.) Çocuklarıma bir bakayım. Ne yapıyorlar içerde... (Sol kapıya yönelirken, alçak sesle) Soyguncuları duymasınlar. Korkarlar... Kötü şeyleri hiç duyurmam onlara” (Ağaoğlu 2005, 47).

BİR KAHRAMANIN ÖLÜMÜ

Kişiler

I. Erkek Vakanın geçtiği odadaki eşyalardan anlaşıldığı kadarıyla I. Erkek aydın kimliğine sahip olan bir karakterdir. Kırklı yaşlarında olan I. Erkek savunuculuğunu yaptığı değerlerin güdümünde hareket ederek halkın gözünde öncü bir rol oynamış ve birçok eylemin gerçekleşmesine önayak olmuştur. “I. Erkek olarak isimlendirilen oyun kişisi, aslında bir bütünü oluşturan ve tek bir bireyden oluşan şahıs kadrosunun ilk yarısıdır. Bu oyun kişisi, kendi iç hesaplaşmalarının izdüşümü olarak ortaya çıkan II. Erkek’in çeşitli eleştirilerine sık sık maruz kalır. Toplum tarafından dikte edilen kahramanlık kimliğine sahip olabilmek için sürekli çalışan ve sosyal dönüşüm mitingleri düzenleyen I. Erkek, zamanla daha da yalnızlaşıp özgüvensiz bir adam haline dönüşür” (Yolcu 2017, 55).

II. Erkek I. Erkek’in gölgesi konumunda olan II. Erkek, başkarakterini kendini öldürmesi konusunda teşvik eder ve onun izlemiş olduğu yol üzerine çeşitli eleştiriler getirir. “I. ve II. Erkek olarak tanıdığımız bu iki benlikte dikkat çekici olan özellik II. Erkek’in ötekisi üzerindeki baskın konumudur. O, I. Erkek’i sorgular, yargılar ve sürekli yönlendirir. Bu açıdan bakıldığında I. Erkek’in geçmişte parçalanmamış benliği ile bir bütün olan oyun kişisini daha çok temsil ettiğini söyleyebiliriz. Ancak ona toplumun yüklediği görev, oyun kişisindeki bu benlik parçalanmasına neden olmuştur. Bununla beraber II. Erkek, oyun kişisinin “aydın” kimliğini de hep dışsal özellikleriyle değerlendirerek bu kimliğin herhangi bir altyapıdan uzak olduğu görüşünü edinmemize neden olur. I. ve II. Erkek’in temsil ettikleri benlik niteliklerinin ikisi de farklı açılardan kurgulanma özelliği ile karşımıza çıkmaktadır” (Akarkan 2013, 129).

Öykü

İlk İntihar Denemesi Üç duvarı kitaplar, seçme tablolar ve ödülleri dolu bir odada bunların haricinde yazı masası, plak dolabı, içki dolabı ve telefon bulunmaktadır. Gece vakitlerinde aynı kıyafetleri giymiş iki erkek odada bulunmaktadırlar. Kırk yaşlarında olan erkeklerden biri odanın ortasında ayakta durmaktayken diğeri I. Erkek’in ayaklarının dibinde sırtüstü bir şekilde ölü gibi yatmaktadır. I. Erkek yerde yatan II. Erkek’i eliyle dürterek onun ölüp ölmediğini kontrol eder. Ardından söylediklerini vurgulayan bir tonda I. Erkek ölümden bahsetmeye başlar. II. Erkek yattığı yerden doğrulup oturur ve bir kadeh içki ister. I. Erkek II. Erkek’in ölmemiş olmasına şaşırır. II. Erkek I. Erkek’e; bir dahaki sefere ütülü pantolon veya pijamayla bu işi yapmaması gerektiğini söyler.

İkilinin Nasıl İntihar Edilmesi Gerektiği Konusundaki Önerileri İki erkek pantolonlarını aynı anda çıkarırlar ve II. Erkek I. Erkek’e şafak sökerken balkona çıkıp kendini halkın gözü önünde bıçaklamanın en iyi ölüm şekli olduğunu söyler. I. Erkek, istediği şey karşılığında halkın onun ölümünü isteyeceğini önceden tahmin etmiştir. I. Erkek, kalp krizi geçirecek ölmenin daha acısız olacağını söyler. Bunun üzerine II. Erkek I. Erkek’i aşırı aydın ve batı özentisi olmakla suçlar. II. Erkek I. Erkek’i kendini bıçakla öldürmeye ikna etmeye çalışır. II. Erkek I. Erkek’e beyaz bir gömlek giymesini önerir ve böylece akan kanın daha fazla belli olacağını söyler. Daha önce hiç gömlek giymemiş olan I. Erkek II. Erkek tarafından yeniden batı özentisi olmakla suçlanır. I. Erkek II. Erkek’e kadife bir pantolon uzatır ve ikisi de aynı anda giyinirler. I. Erkek zamanında aşık olmuş olduğu bir kadına özlem duyar ve

yalnızca onun tarafından anlaşılması olduğunu düşünür. II. Erkek I. Erkek'in sevgilileriyle alay eder. Zira II. Erkek'e göre I. Erkek'in sevgilileri batı özentisi züppelerden başka bir şey değildirler. İkili arasında bıçakla mı yoksa uyku hıyapıyla mı intihar etmenin daha acısız olacağı üzerine bir tartışma gerçekleşir.

I. Erkek'in Neden Kendini Öldürmesi Gerektiğini Sorgulaması ve İç Çatışmaları Bıçakla intihar etmenin en iyi yol olduğuna karar veren ikili şafağın sökmesini oturarak beklemeye başlarlar. I. Erkek, istediği şey için neden intihar etmesi gerektiğini sorgulamaya başlar. II. Erkek I. Erkek'e; kahraman olmayı kendisinin istediğini ve dolayısıyla bunun bedelinin oldukça ağır olduğunu söyler. I. Erkek ölümüyle birlikte halk tarafından simge haline getirilecektir. I. Erkek II. Erkek'e hak verir. Katıldığı eylemleri ve yürüyüşleri düşünürken sevdiği kadının onu ölümden vazgeçirmesini bekler. Bu sırada telefon çalar ve II. Erkek çalan telefonu yanıtlar. Kadın II. Erkek'e ne zaman ve nasıl kendini öldüreceğini sorar. Konuşmalara kulak misafiri olan I. Erkek, sürekli çalışan ve bundan dolayı eylemlere hiç katılmamış olan diğer sevgilisini özler. Onun yanında daima huzur bulmuştur. Ardından ikili bıçağı nereye ve nasıl saplayacaklarına yönelik talim yaparlar. Talim sırasında II. Erkek ölmüş gibi yere uzanır. Kısa bir süre sonra ayaklanması üzerine I. Erkek sakinleşir.

I. Erkek'in İç Çatışmaları ve Kendini Eleştirilmesi Evin penceresinden dışarıyı izleyen I. Erkek, ölümünün insanlar tarafından nasıl karşılanacağını ve onların ne düşüneceklerini düşünür. Bir zamanlar göz göze geldiği uçtu-uçtu böceğini, engin bir okyanusun kıyısında koşan köpeği ve havaalanındayken sevgilisi tarafından arandığı zamanı düşünür. Hayatı boyunca küçük mutlulukların kıymetini bilmemiş olan I. Erkek, yaşamış olduğu buna benzer anlara özlem duyar ve ölmekten korkar. II. Erkek'se yalnızca nasıl öleceğini, bıçağı kalbe saplayıp saplayamayacağını ve ölüm anında acı çekip çekmeyeceğini düşünür. I. Erkek sevdiği kadını özler ve onu son defa görmek ister. Kapının çalındığını sanarak kapıyı açar fakat kapının önünde kimse yoktur. Şafağın sökmesine bir buçuk saat kala I. Erkek pantolonunu değiştirir, tıraş olup olmamayı düşünür ve ödül dolabının önünde intihar edip etmemeye karar vermeye çalışır.

Ölüm Zamanındaki Arayışlar I. Erkek, bir kahraman gibi ölmesi gerektiğini ve halkın bunu istediğini söyledikten sonra bir kadeh içki içer. II. Erkek kitap okurken I. Erkek onun elindeki bıçağı alıp çekmeye koyar. II. Erkek I. Erkek'in korktuğunu anlar ve I. Erkek de korkusunu kabullenir. I. Erkek II. Erkek'e ölmüş numarası yapmayı teklif eder ve bunun yeterli olacağını düşünür. Fakat II. Erkek I. Erkek'e kendini kandırmaya çalıştığını ve bunun hile olacağını söyler. I. Erkek neden ölmesi gerektiğini anlayamaz ve yaşayarak daha faydalı bir insan olabileceğini düşünür. Ölümden korkmadığını ve mücadeleye devam etmek için yaşamak istediğini söyler. Ölüm vakti yaklaştıkça I. Erkek sevdiği kadını daha fazla özler ve onun yanında olmasını ister. Gittikçe karamsarlaşan I. Erkek, dünyanın tersyüz olduğunu ve insanların bütün değerlerini yitirdiklerini kabullenir. Kıyafetlerini değiştiren ikili dışarıdan gelen gürültüyü duymaları üzerine balkona çıkarlar. Korkusunu gizlemeye çalışan I. Erkek bir kahraman edasıyla topluluğu selamlar. Sevdiği kadını bekleyen I. Erkek, kendisine onun geleceğini söyleyen II. Erkek'e sarılır. Sarılma esnasında II. Erkek'in elindeki bıçak ikilinin arasında kalır. Bunun üzerine ikili yere düşer ve dışarıdaki topluluk yaşanan olayın etkisiyle coşar.

Temalar

İç Gözlem Tek perdelik bir oyun olan *Bir Kahramanın Ölümü* adlı tiyatro eserinde rol oynayan iki karakter aslında tek bir karakterin farklı benlik yansımalarıdır. Soyutlamalara ve simgeselliğe başvurularak oluşturulmuş olan vaka kurgusunda başkarakter toplumun beklentileriyle kendi şahsi beklentileri arasında bir iç çatışma yaşar. Toplumsal eylemlere ve yürüyüşlere öncülük etmiş olan I. Erkek, topluma umut olmak ve onun beklentilerini karşılayarak simgeleşmek için kendini öldürmeye karar vermiştir. "Ağaoğlu, Bir Kahramanın Ölümü isimli eserinde, bir yandan toplumun neden bir kahramana ihtiyacı duyduğunu irdelerken öte yandan ise seçilmiş bir kahramanın bu yükü içselleştirememesi durumunu ele alır. Eser, toplumsal konumu kahraman olarak belirlenmiş bir kişinin ölümünün yaratacağı etkiyi ve söz konusu ölümün tasarlanmasını konu edinir. Toplumsal bir meseleyi birey üzerinden irdelleyen oyun, konu edindiği meseleleri izleyiciye doğrudan aktarmaya çalışmak yerine seyircisini düşünmeye sevk ederek benzerlerinden ayrılır. Oyun, toplumsal boyutu ile kahramanın işlevini sorgular: Kahraman neden gereklidir, toplum kahramandan neden büyük özveriler bekler, kahraman kendini nasıl kanıtlayabilir, gibi sorular sorulur. Oyunun bireysel boyutunda ise kahraman durumundaki kişinin korkuları, yalnızlığı, inançlarını yitirmesi sergilenmiştir" (Yolcu 2017, 52-53).

Kişi İncelemesi

I. Erkek (Mantıklı/Duygusal) Vakanın geçtiği odadaki eşyalardan anlaşıldığı kadarıyla I. Erkek aydın kimliğine sahip olan bir karakterdir. Kırklı yaşlarında olan I. Erkek savunuculuğunu yaptığı değerlerin güdümünde hareket ederek halkın gözünde öncü bir rol oynamış ve birçok eylemin gerçekleşmesine önayak olmuştur. "I. Erkek olarak isimlendirilen oyun kişisi, aslında bir bütünü oluşturan ve tek bir bireyden oluşan şahıs kadrosunun ilk yarısıdır. Bu oyun kişisi, kendi iç hesaplaşmalarının izdüşümü olarak ortaya çıkan II. Erkek'in çeşitli eleştirilerine sık sık maruz kalır. Toplum tarafından dikte edilen kahramanlık kimliğine sahip olabilmek için sürekli çalışan ve sosyal dönüşüm mitingleri düzenleyen I. Erkek, zamanla daha da yalnızlaşıp özgüvensiz bir adam haline dönüşür" (Yolcu 2017, 55). "Kendi iradesiyle vardığı bir yer olarak "aydın" kimliğine bir de toplumun dayattığı "kahraman olma" kimliği eklemiştir. Söz konusu eklemiştir. Oyun kişisinin bir özne olarak varoluşunu, içsel ve dışsal bir itki yoluyla oluşturmuştur. Kişinin yaşadığı bu baskı ise onun benliğinde bir yarılmaya ve ikiliğe neden olmuştur. Metinde bu iki benlik birinci ve ikinci erkek adlandırılmasıyla karşımıza çıkar. (...) Oyun kişisinden kopan bu iki benlik, oyun boyunca hep aynı kıyafetleri giyerler ya da değiştirilen bir kıyafetin varsa aynıysından diğere de mutlaka verilir. Konuşmalarda gördüğümüz edilgen-geçişsiz yapıyı yüklemelere sahip cümlelerde eylemin yapıcısının belirsizleşmesi, okuyucuyu mantıkça varılan bölünmemiş oyun kişisine götürür" (Akarkan 2013, 123-124).

Bunalımlı Şafak vaktinde kendini toplum için öldürmeye karar vermiş olan I. Erkek'in gece vakitlerindeki ruh hali oldukça bunalımlı bir görünüme sahiptir: "I. ERKEK: (Eğilir. Yerde yatana tedirgin bakar. Eliyle dokunur. Artık ölmüş olduğuna inanarak doğrulur. İçini çeker. Vurgulayarak) "Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir... " (Bir an. Daha vurgulayarak) "Ölmek değil ömrümüzün en müşkül işi... Ölmek odur ki..." (Ağaoğlu 2005, 91).

Fedakar Halk tarafından kendisine kahramanlık görevi verilmiş olan karakter, bu görevi üstlenirken yüklendiği sorumlulukların farkındadır: "II. ERKEK: Ee, başka bütün kapıların kapandığı bir yerde, seni kahraman yapan halk, kendine onun dilediği biçimde son vermeni de isteyebilir senden. Seni kahraman yaptığı için, senden her şeyi isteyebilir. Sen de kahraman olduğun için, bu isteği olduğu gibi yerine getirmek zorundasın. I. ERKEK: Evet. İstenen şeye karşılık ilk öğrendiğim bu olmuştur..." (Ağaoğlu 2005, 92).

Özenti Kentsoylu tavırlara, alışkanlıklara ve bilince sahip olan karakter tam olarak toplumun ihtiyaçlarını anlayamamış ve ona uyum sağlayamamış yarı aydın görünümündedir: "II. ERKEK: (Pencereden ayrılır. Bir koltuğa otururken) Atma, atma!.. Çalışırken ne zaman beyaz gömlek giyildi ki?.. (Yeniden ayağa kalkar.) Senin gibi bir halk kahramanı - lider olsun, yazar olsun, bilgin, oyuncu ya da mitingci olsun - ortalıkta hep ya üstünde bir kazakla görünür, ya da çatkılı bir gömlekle. Hava soğuksa kadife bir ceket giyer. Zenginleştikçe Batı'nın çuval dokumalarını seçer... Böyledir senin içinden geçen. (Pantolonunu çıkarmaya koyulur.)" (Ağaoğlu 2005, 93).

Aşık "I. ERKEK: (Pantolonu iliklerken durur. Dalgın) O kadını severdim. İlgim olan bütün öteki kadınlar içinde en çok onu severdim... Severmişim yani... Şimdi anlıyorum. Sanırım o beni çok sevmezdi... Gerçek bir kahraman olduğuma inanmazdı belki... Niye inanmazdı dersin? "Gerçekten inanmış mı, gerçekten inanmış mı?" Kendi kendine durmadan bunu sorardı... Yani bana öyle gelirdi..." (Ağaoğlu 2005, 94).

Sorgulayan "I. ERKEK: (II.'nin üstüne atılır. Bıçağı kapar. Çekmeceye atar. Çekmeceyi kilitler. Nefes nefese) Yat dinlen. Konuşma. Yat, dinlen... (Kendini bir koltuğa atar. Bir süre sık sık nefes alır. Sonra) Dediğin doğru. Şafaktan önce yapılacak hiçbir şey yok. Yatıp dinlenmekten gayri hiçbir şey... (Gözlerini kapar. II. Erkek usul usul gelir. Öteki koltuğa oturur. O da gözlerini kapar. Uzunca bir sessizlik.) Neden ille kendimi bıçaklayarak ölmem gerekiyor. Ölmeye hayır, demiyorum. Dövüşe dövüşe bu noktaya gelindi. Şimdi, kazanmak için tek yol bu ise, buna hayır, demiyorum. Gerekli olan ölümümse, öleceğim. Ama neden ille? II. ERKEK: Suç sende. I. ERKEK: (Doğrulur.) Efendim? II. ERKEK: Evet. Suç sende. I. ERKEK: Ne gibi? II. ERKEK: Bütün ömrünü kahraman olmaya ayırdın..." (Ağaoğlu 2005, 96).

Sitemkar "II. ERKEK: Biri de cesedin üstüne düşmeli... Al işte, şu... Bayrak... Son sevgilin hurda olsaydı yüzüne örterdi... I. ERKEK: Belki öteki... Son dakikada... Gelirse... II. ERKEK: (Okumaya çalışarak) Kuralı unutma... Şurada... Yalnız olunacak... Yapayalnız... I. ERKEK: (Bağırır.) Ama ben, hep yapayalnızdım! (Bir an) Peki... Bu pantolon? Bu pantolon iyi mi ölmek için?" (Ağaoğlu 2005, 102).

ÇIKIŞ

Kişiler

Baba Eserin başkarakterlerinden biri olan Baba, eşinin ölümünün ardından Kız'ıyla birlikte içi böceklerle dolu evde yaşayama başlamıştır. Devamlı olarak evin giderlerini hesaplamakla vakit harcayan Baba Kız'ının evdeki böceklerin öldürülmesi için sürekli olarak ilaç kullanmasından yakınıdır. Kız'ının dış dünyanın tehlikelerine karşı korumak isteyen baba, onu eve hapsetmiştir ve ona dış dünyanın ne kadar tehlikeli olduğuyla ilgili belirli aralıklarla telkinlerde bulunur. "Baba, Kız'ı için zamanı dondurmuştur. Onu hâlâ bir çocuk olarak tasarlamaktadır. Baba, Kız'ı için zamanı dondurmakla kalmaz, Kız'ının herhangi bir arayış içine girmemesi için, cinsinin, yaşının ve insan olmaya dair özünün ortaya çıkmaması için birtakım öyküler anlatarak onun bilincini de dumura uğratmak gibi bir eylem içerisinde de bulunur. Kız'ı ağlamakta iken onu teselli etmek amacı taşıyan iki öykü anlatır. Anlatış biçimi kötü olduğu kadar öykülerde dile getirilenlerin de teselliden ziyade "kıssadan hisse" niteliğinde olduğu açıktır" (Akarkan 2013, 135).

Kız Yirmi-yirmi beş yaşlarında olan sıska ve sarışın Kız, annesinin ölümünün ardından Baba'sının himayesinde büyümüş ve evden dışarıya hiç çıkmamıştır. Evin içinde yaşayan ve sürekli üreyen böceklerden rahatsız olan Kız onlardan kurtulabilmek için elinden geleni yapar. Böcekleri terliğiyle öldürdüğü zaman kendini kirlenmiş gibi hisseden Kız böcek ilacı kullanmayı alışkanlık haline getirmiştir. Taşbebekle oynayacak yaşı çoktan geçmiş olmasına rağmen Baba'sından hala küçük bir kız muamelesi görür. Baba anlattığı hikayelerle ve söylediği yalanlarla Kız'ının evden dışarıya çıkmasına uzun zaman engel olmuştur. Fakat hem yaş olarak büyümüş olması hem de dış dünyayı merak ediyor olmasından dolayı Kız, dışarıya çıkmak için bazı teşebbüslerde bulunur. "Oyun boyunca dışarı çıkamamanın acısını duyan kız, oyun sonunda emin bir şekilde kapıya doğru ilerler ve gitmek ister. Dünyayı babasının gözleriyle görmeye alışık olan kız, bu eyleminde başlangıçta zorlansa da yavaş yavaş gerçeği görmeye ve yeni hayatına doğru ilerlemeye başlar. Babasının tüm kısıtlamalarına karşı çıkan ve kendi ayakları üzerinde durmak isteyen kız, babasına karşı vermiş olduğu var olma mücadelesini oyun sonunda kazanmış olur" (Yolcu 2017, 69).

Öykü

Kız, Baba ve Evdeki Böcekler Penceresiz ve küçük bir odanın duvarlarında çeşitli böcek ilacı markalarının sloganlarının yazılı olduğu afişler asılıdır. Bunun yanında raflarda böcek öldürücü ilaç kutuları, temizlik malzemeleri ve ilaç püskürtme araçları bulunmaktadır. Masanın başında oturan yaşlı Baba, önündeki büyük defterin üzerinde hesap yapmaktadır. Yirmi-yirmi beş yaşlarındaki sıska ve sarışın Kız'sa taşbebeğini ayakları üzerinde durdurmaya çalışmaktadır. Kız, böceklerden kurtulmak için alacağı malzemelerin hesabını yapan Baba'ya, bebeği için külot almak istediğini söyler. Baba Kız'ının isteğine sitem eder ve onu gördüğü her şeyi almak istemekle suçlar. Kız'ın yoğun ısrarları sonucunda Baba, listeye elli santim dantelle bebek külotu da ekler.

Kız'ın Titizliği ve Baba'nın Cimriliği Hemen ardından duvar dibindeki böcekleri fısıfla öldüren Kız'a Baba, çok fazla ilaç kullandığı için kızar ve ona böcekleri terliğiyle ezmesinin daha iyi olacağını söyler. Fakat Kız Baba'sına böceklerden öğrendiğini ve onlara basınca kendini kirlenmiş gibi hissettiğini söyler. Duvardaki böcekleri terlikle öldüren Kız, duvarlarda öldürülen böceklerin izlerinden rahatsız olmaktadır. Bundan dolayı bir kova su doldurur, suyu sabunla köpürtür ve duvarı silmeye başlar. Fakat Baba, Kız'ın kapı eşiğine gelip dışarı çıkmaya niyetlenmesiyle ona engel olur. Onu dışarı çıkmaması gerektiği konusunda uyarır. Zira hava oldukça karanlıktır. Kız Baba'sına; satıcının böcekli eve yılan girebileceğini söylediğini ve başka ilaçlar tavsiye ettiğini söyler. Fakat Baba satıcının daha fazla para kazanmak için bu yalanı uydurduğunu düşünmektedir. Baba Kız'ına; böceklerin tükenmesiyle yılanların eve gelmeyeceklerini söyler.

Baba'nın Kız'ı Eve Bağlamaya Çalışması Dışarı çıkamamaktan yakınan Kız boruların üstündeki böcekleri terliğiyle öldürmeye niyetlenirken fısıflı alır. Fakat Baba Kız'ına fısıflı çok fazla kullanmamasını, onun yerine filit makinesini kullanmasını söyler. Filit makinesinin kötü kokusundan şikayet eden Kız öksürmeye ve öğürmeye başlar. Baba Kız'ın hasta olduğundan hatta hamile olduğundan şüphelenir. Kız Baba'sına alaycı bir üslupla ancak evdeki böcekler tarafından hamile bırakılabileceğini söyler. Kız'ının esprisine gülen Baba ona zengin bir adamın işten eve dönerken gece karanlığında geçtiği ıssız sokakları anlatır. Baba Kız'ına dışarısının oldukça tehlikeli olduğu mesajını

verir. Kız'ın hikayeyi beğenmemesi üzerine Baba; zengin ve yalnız olan yaşlı bir kadının hikayesini anlatır. Bu hikayeyle Baba Kız'ına sahip olduklarının kıymetini bilmesi gerektiğini öğretir.

Kız'ın Böcekli Evden Bunması ve Dışarı Çıkmak İstemesi Kız, odadaki böceklerden duyduğu rahatsızlığı ısrarla dile getirir. Bunun üzerine Baba Kız'ına böcekleri yok etmek için her şeyi yaptığını ve dışarıdaki dünyanın evdekinden daha kötü olduğunu söyler. Taşbebeğiyle konuşmaya başlayan Kız, bebeğin gözlerinin aynı renge dönüştüğü gün onu azat edeceğini söyler ve kapıya doğru yönelir. Kapıya yönelen Kız gördüğü karanlıktan irkilir ve geri adım atar. Kız'ının gitmesinden korkan Baba, böceklerden kurtulmak için en pahalı ilaçları alacağını ve havanın daha aydınlık olduğu bir gün onu gezdireceğini söyleyip kapıyı kapatır. Ailenin diğer fertlerinin ölümüyle birlikte Baba ile Kız baş başa kalmışlardır. Baba Kız'ını da kaybetmekten korkmaktadır. Fakat Kız, yaşadığı hayat biçimine artık katlanamamaktadır.

Kız'ın Dış Dünyaya Açılması Kız, tutsak gibi yaşıyor olmaktan dolayı Baba'sını suçlar. Kız'ının ağır sözleri altında ezilen Baba onu korumaya çalıştığını söylediği zaman ağlamaya başlar. Kız'ına kızan Baba taşbebeğin saçlarında böceklerin olduğunu söyler. Bunun üzerine Kız eline geçen bütün ilaçları bebeğin üstüne sıkır. Bunun sonucunda taşbebek bozulur ve Kız böceklerle birlikte onun da dışarıya süpürülmesini ister. Baba Kız'ına taşbebeği tamir edebileceğini ve onun ölmediğini söyler. Fakat Kız, taşbebeğin öldüğüne inanmaktadır ve artık gözlerinin rengi aynı olan bir taşbebek ister. Oldukça uzun bir süre Kız'ını taşbebekle oyalamış ve avutmuş olan Baba, istemsiz bir halde taşbebeği dışarıya süpürür. Ardından Kız Baba'sına; taşbebek gibi dışarı süpürülmek istediğini söyler. Kız'ının feryatlarına dayanamayan ve onun sorularına cevap veremeyen Baba, kızını yeterince koruyamamış olduğunu söyler. Ardından kapıyı açıp ters psikoloji yaparak kızını dışarı çıkmaya teşvik eder. Kız, dışarısının karanlık olduğunu görür ve babasının yalnız kalmasından korkar. Baba Kız'ını dışarıya çıkarır ve ardından kapıyı kapatır. Baba'sını yalnız bırakmak istemeyen Kız kapının önünde eve geri dönebilmek için feryat eder. Fakat bir süre sonra Kız'ın gözleri dışarıdaki ışığa alışır ve sesi gittikçe uzaklaşır. Kız'ın evden ayrılamayacağını düşünmüş olan Baba, onun gitmesi üzerine evdeki bütün ilaçları kendi üzerine sıkır ve kendini dışarıya süpürmeye çalışır.

Temalar

Ataerkillik Eşini kaybetmesinin ardından ailesinden geriye kalan yalnızca Kız'ı olan Baba, onu istediği gibi kontrol etmek, eve bağlamak ve yalnız kalmamak için Kız'ına çeşitli hikayeler anlatarak telkinlerde bulunur ve dış dünyanın ne kadar tehlikeli olduğuyla ilgili yalanlar söyler. Var olan düzeni sürdürmek isteyen Baba'ya karşı Kız, dışarıya çıkarak dış dünyayı tecrübe etmek ve özgür olmak istemektedir. Evin içindeki böcekler Baba'yı rahatsız etmezken Kız onlara hiç katlanamamaktadır. Simgesel olarak evin içindeki böceklerin Kız'ın yaşadığı varoluşsal bunalımı temsil ettikleri söylenebilir. Yirmili yaşlarına erişmiş olan Kız evin içinde kendini tutsak gibi hissetmektedir ve yaşadığı varoluşsal bunalım onu derinden etkiler. Çıkış isimli absürt oyunda Kız'ın kendisiyle ve toplumla yaşadığı iç-dış çatışmalar simgesel bir boyutta işlenir. "Adalet Ağaoğlu, Çıkış adlı eserindeki Kız karakterinin yaşadığı iç çatışmalara yer vermekle birlikte aynı karakter üzerinden aile içi ilişkilere, toplum algısına ve kuşak çatışmalarına da göndermelerde bulunur. Baba adlı oyun kişinin dışarıdan gelebilecek türlü kötülükleri bahane ederek küçük kızını eve kapatması, geleneksel aile yapısı ile kadın arasında yaşanan şiddetli çatışmanın en önemli temsili olarak eserdeki yerini alır" (Yolcu 2017, 54). İçinde bulunduğu duruma ve yaşadığı çevrenin esenliksiz durumuna daha fazla katlanamayan Kız, eserin sonunda cesaret gösterip dışarıya adım atar. Bir süre sonra dış dünyadaki aydınlığa gözleri alışır ve evden uzaklaşır. Kız'ın evden ayrılmasının ardından Baba da kendini dışarıya atmak ister. Evdeki bütün ilaçları kendi üzerine sıkıp kendini dışarı süpürmeye çalışır. Aslında Baba da yaşadığı hayat biçiminden memnun değildir ve Kız'ın yaşadığı iç çatışmalara benzer çatışmaları o da yaşamaktadır.

Kişi İncelemesi

Kız (Duygusal/Mantıklı) Yirmi-yirmi beş yaşlarında olan sıska ve sarışın Kız, annesinin ölümünün ardından Baba'sının himayesinde büyümüş ve evden dışarıya hiç çıkmamıştır. Evin içinde yaşayan ve sürekli üreyen böceklerden rahatsız olan Kız onlardan kurtulabilmek için elinden geleni yapar. Böcekleri terliğiyle öldürdüğü zaman kendini kirlenmiş gibi hisseden Kız böcek ilacı kullanmayı alışkanlık haline getirmiştir. Taşbebekle oynayacak yaşı çoktan geçmiş olmasına rağmen Baba'sından hala küçük bir kız muamelesi görür. Baba anlattığı hikayelerle ve söylediği yalanlarla Kız'ın evden dışarıya çıkmasına uzun zaman engel olmuştur. Fakat hem yaş olarak büyümüş olması hem de dış dünyayı merak ediyor olmasından dolayı Kız, dışarıya çıkmak için bazı teşebbüslerde bulunur. "Oyun

boyunca dışarı çıkamamanın acısını duyan kız, oyun sonunda emin bir şekilde kapıya doğru ilerler ve gitmek ister. Dünyayı babasının gözleriyle görmeye alışık olan kız, bu eyleminde başlangıçta zorlansa da yavaş yavaş gerçeği görmeye ve yeni hayatına doğru ilerlemeye başlar. Babasının tüm kısıtlamalarına karşı çıkan ve kendi ayakları üzerinde durmak isteyen kız, babasına karşı vermiş olduğu var olma mücadelesini oyun sonunda kazanmış olur” (Yolcu 2017, 69). “Baba, savaşmadan kabullenen, boyun eğen bir yapıya sahipken, Kız’ı koşullarını kabul etmez. Kız, Baba’sı ile olan ilişkisinde belirleyici bir özne değildir. O ancak Baba’sı tarafından belirlenmiş bir özne tasarımı olarak var olabilir. Buradaki temel sorunsal Kız’ın insan olmaktan kaynaklanan doğasından gelen “sınırlarını” aşma duygusu ve düşüncesini eyleme dönüştürmeye cesaret edeceği andır. Kız, oyun içerisindeki kişisel ve duygusal gelişimiyle aşama aşama bu düzeye de gelmektedir” (Akarkan 2013, 134).

Çocuksu Yirmili yaşlarına erişmiş olan Kız, babasının yetiştirme tarzı yüzünden hala taşbebeğe oynamaktadır: “Yirmi, yirmi beş yaşlarında, sıska-sarı KIZ, başında bir tik, kocaman bir taşbebeği ayaklarının üstünde durdurmaya çalışır. Taşbebeğin bir gözünde kırmızı, öteki gözünde yeşil ışık cılız bir şekilde yanar-söner, yanar-söner.” (Ağaoğlu 2005, 73).

Takıntılı Evin içinde yaşayan böceklerden epey rahatsız olan Kız, onları öldürmeyi en önemli meşgale haline getirmiştir: “BABA: (Yumruğunu usulca masaya vurur.) Yine fısıfısı kullandın! Fısıfılar çok pahalı... Ayağınla ezemez misin sanki? Arada bir de ayağınla eziversen ne olur?.. KIZ: (Çekingen) Terliğim kirleniyor. BABA: Çok mızumsuzsun! Fazla titiz...” (Ağaoğlu 2005, 74).

Paranoyak Evin içinde yaşayan böcekleri fazlasıyla takıntılı haline getirmiştir ve düşündüğü tek şey onlardan bir an önce kurtulabilmektir: “KIZ : (Kuruladıktan sonra yeniden ellerine bakarak) Biliyorsun baba, hep böceklere dokunmuşum gibi oluyorum. Öyle çoklar ki, hep sanki ellerim... (Elini koklar. Gider, babasının yeniden hesap defterine bakmasından yararlanarak ellerine gizlice biraz kolonya döker.)” (Ağaoğlu 2005, 75).

Duygusal Yaşamış olduğu hayat tarzı ve iç çatışmaları nedeniyle oldukça duygusallaşmıştır: “KIZ: (Babasının yanına gider. Çekinerek) Ağlama baba... Ağlama... (Kendisi de usulca ağlamaya başlar.) Birazcık kolonya... Topu topu iki damla kolonya... Kolonya şişesinin üstünde "Bahar Dalı" yazıyor. Bahar dalı!.. Bu denli çirkin mi kokar bir bahar dalı? Bu denli yalandan? (Daha içli ağlar.) Kızların bahar mevsimi... Kızlar... Babalarıyla, baharlarda... (Hıçkırık Böceklerle...)” (Ağaoğlu 2005, 75).

Meraklı Babasının sürekli olarak tehlikeli olduğunu söylediği dış dünyayı merak eder ve kapıdan dışarıya çıkmak için bazı hamlelerde bulunur: “KIZ: Biraz uzağa gidebilsem... Eşikten biraz daha öteye... BABA: (Birden başını kaldırır. Kuşukulu ve telaşlı) Nereye gidiyorsun? KIZ: (İrkilir.) Dışarı çıkmayacağım... BABA: Çıkacaktın... KIZ: Eşikten döneceğim... Her zamanki gibi... Eşikten... BABA: (Yerinden fırlar, KIZ’ın yanına gelir.) Beni atlatacaksın değil mi? Atlatıp kaçacaksın? KIZ: (İlk kez hafifçe öfkeli, kapıyı iter, açar. Dışarısı zifiri karanlıktır.) Eşikten döneceğim, dedim. Eşikte durup dışarı döneceğim...” (Ağaoğlu 2005, 76).

Kaynakça

Ağaoğlu, *Adalet. Toplu Oyunlar III*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Akarkan, Serdar. «*Adalet Ağaoğlu'nun Tiyatrolarında Yapısalcı Eleştiri Uygulaması*.» Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

Aytaş, Gıyasettin. «*Adalet Ağaoğlu'nun Tiyatrolarında İnsanın İnsana Anlatılması*.» Türkbilig, no. 26 (2013): 107-128.

Yolcu, Emre. *Adalet Ağaoğlu'nun Tiyatroları*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.